DISCUȚII

«DIALECTELE» LIMBII ROMÎNE

DE

ACAD. AL. GRAUR

Într-un articol publicat în « Limba romînă » nr. 1/1956, prof. D. Macrea prezintă problema dialectelor limbii romîne. Deși în acest articol se apără în general teze care au avut curs și în trecut, trebuie să spun că nu mă pot declara de acord nici cu ideile expuse, nici cu felul de argumentare. Cer îngăduința revistei să-mi expun părerile atît despre problema în sine cît și despre articolul citat.

După modelul neogramaticilor, esențialul în limbă pentru prof. Macrea pare a fi fonetica. Trecerea de la o stare calitativă a limbii la alta este judecată numai prin prisma transformărilor fonetice. La paginile 12—13, se folosesc exclusiv argumente fonetice pentru a se respinge teoria lui Philippide privitoare la formarea poporului romîn. Dar fonetica nu este decît materialul din care se formează morfemele și ea nu poate fi în nici un caz considerată esențialul în dezvoltarea limbii.

Socotesc de asemenea ieșită din uz metoda prin care se încearcă a se dovedi (la p. 10 a articolului citat) că romînii din nordul și din sudul Dunării erau încă în contact unii cu alții în perioada de după secolul al VI-lea: deoarece cuvinte de origine slavă ca *nevastă*, *milă*, *trup*, *slab*, *gol*, *rană* etc. se găsesc în toate cele patru « dialecte », urmează că cei care le vorbeau formau o singură colectivitate lingvistică în vremea cînd aceste cuvinte au pătruns în limbă. Dar nimic nu dovedește că ele au fost împrumutate în toate regiunile de limbă romanică în același timp și din aceeași limbă slavă. Cum se poate dovedi, de exemplu, că dacoromînii n-au luat pe *rană* din sîrbă, iar aromînii din slava macedoneană și meglenoromînii din bulgară, la date diferite? Dacă *gol* provine, să zicem, în istroromînă din sîrbă, în aromînă din bulgară, iar în dacoromînă din slavona bisericească? Cît timp aceste ipoteze nu sînt înlăturate (și nu văd cum ar

BDD-A10329 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:43:51 UTC)

putea fi înlăturate), simpla existență a cuvintelor în idiomurile romanice din Balcani nu dovedește nimic în ce privește data despărțirii acestora.

(În treacăt: să fie adevărat ce ni se spune la p. 14, că meglenoromînii se găsesc astăzi pe rîul Vardar?)

Dar trec peste detalii și mă opresc la problema esențială, adică la întrebarea dacă cele patru idiomuri de care a fost vorba sînt dialecte ale limbii romîne, sau limbi independente una de alta.

Problema aceasta am tratat-o în cartea mea *Studii de lingvistică generală* (București, 1955, p. 112—127), unde am încercat să arăt că originea comună și asemănările actuale între două idiomuri nu sînt suficiente pentru a demonstra că ele sînt dialecte ale aceleiași limbi, și nu două limbi diferite: trebuie să ținem seama de condițiile în care s-au dezvoltat acele idiomuri și să cercetăm dacă ele au sau nu perspectiva de a se contopi în sînul unei limbi naționale unice. Ca o aplicare, am discutat situația limbilor romanice suddunărene (aromîna, meglenoromîna, istroromîna), numite de obicei în mod greșit dialecte ale limbii (daco) romîne.

Mă așteptam ca argumentele mele să fie discutate în articolul din « Limba romînă », eventual, dacă nu sînt juste, să fie combătute și respinse. În loc de aceasta, autorul se mulțumește să le rezume, apoi, fără a combate nici unul din ele, le lasă complet la o parte, ca și cînd n-ar fi fost exprimate, și reia vechile argumente și vechile metode de lucru. Lucrul nu mi s-ar părea demn de a fi relevat, dacă aceasta n-ar începe să devină o tradiție a revistei « Limba romînă ». În numărul precedent (6/1955, p. 51 și urm.) se procedează exact în același fel cu articolul meu despre genul neutru în romînește, articol publicat acum doi ani chiar în « Limba romînă ».

Să vedem acum miezul problemei. Am arătat, cu fapte pe care le cred concludente, că gradul de asemănare al idiomurilor nu este un argument pentru a stabili dacă sînt dialecte sau limbi: un velicorus și un bielorus se pot înțelege ușor între ei, dar vorbesc limbi diferite; de asemenea un kazah și un kirghiz, un bulgar și un slav macedonean; în schimb un italian din sud, vorbind un dialect italian, nu se poate înțelege cu un italian din nord, vorbind alt dialect italian; numai dacă ambii au învățat (la școală) limba italiană literară, ei pot comunica între ei în italienește. Fapte asemănătoare întîmpinăm în Germania, în Franța, în Anglia, în China.

Cu toate acestea, Macrea, pentru a demonstra că macedoromîna, meglenoromîna, istroromîna sînt dialecte romîne, citează texte din aceste idiomuri, ca să arate că un dacoromîn le poate înțelege. Dar are grijă să le însoțească de traduceri. Deși socotesc, cum am arătat, că asemănarea nu este un argument hotărîtor, merg și eu pe calea aceasta și dau aici citate, luate absolut la întîmplare, de la paginile unde am deschis cărțile folosite de Macrea:

U loară mărata di featǎ și u dusirǎ tu nă păduri ș-t-un munti greu, iu niți puili nu z-duc (P. Papahagi, *Basme aromîne*, p. 192).

BDD-A10329 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:43:51 UTC)

Begu zisi: « bre, istina-i, ai s-la gripes delmi ṣa ». Și begu la scosi. Și el iṣo și zi la begu: « io să fac daviia » (Th. Capidan, *Meglenoromînii*, vol. II, p. 46).

Dupa csa lavu ku sire folele ali șurlile za sviri la oi și za trécse mai vred vréma (S. Pușcariu, *Studii istroromîne*, vol. III, p. 220).

Care dacoromîn fără studii speciale înțelege aceste texte? Repet însă că faptul nu mi se pare concludent, după cum nu mi s-ar fi părut concludent nici dacă am fi ajuns la concluzia contrarie. Și dacă mai este nevoie de o dovadă, iată un text italian, luat din prima carte care mi-a căzut în mînă și anume dintr-o pagină unde s-a deschis cartea singură:

La vocale tematica, forse in origine o, *e certamente corrispondente all'*-o- *de' temi latini e greci* (2ª *declinazione di quelle lingue), cade davanti al* -s *del nominativo singolare* (S. Friedmann, *La lingua gotica*, Milano, 1896, p. 15).

Iată și traducerea romînească:

« Vocala tematică, poate la origine *o*, și sigur corespunzătoare lui *-o-* din temele latine și grecești (a 2-a declinare a acestor limbi), cade înaintea lui *-s* al nominativului singular ».

Care cititor care înțelege textul romîn nu-l înțelege și pe cel italian? Desigur prin aceasta nu dovedim că italiana e un dialect al limbii romîne.

« Stabilirea deosebirii dintre limbă și dialect nu trebuie însă făcută, după părerea noastră, ținînd seama mai mult de factorul istoric și politic decît de cel genetic și structural, care pentru lingvistica marxistă este esențial în definirea specificului unei limbi sau al unui dialect», scrie Macrea (p. 17 a art. cit.). Cred că se înșală. Factorul genealogic este esențial în lingvistică (și nu numai în cea marxistă), cînd e vorba să se claseze o limbă din punct de vedere istoric (de exemplu romîna printre limbile romanice); factorul structural este folosit pentru clasificarea morfologică. Dar cînd e vorba să stabilim dacă un idiom e dialect sau limbă, acești doi factori nu ne pot ajuta cu nimic. Romîna și italiana se încadrează ambele în aceeași familie și în același tip structural, tot așa de bine ca și două dialecte ale limbii romîne sau ale limbii italiene; ba chiar un dialect romîn și un dialect italian ar putea la rigoare să fie clasate împreună.

De ce să nu ținem seama de factorul istoric? Care marxist a enunțat vreodată această teză? Imediat ce nu mai ținem seama de factorul istoric, am rupt-o cu marxismul — și cu metoda comparativă. Și de ce să nu ținem seama de factorul politic? Oare nu este o problemă politică dacă provansala va fi socotită un dialect francez sau o limbă de sine stătătoare? sau dacă slava macedoneană e bulgară, sîrbă, sau independentă? Oare Republica Cehoslovacă nu a făcut un act politic cînd a decis că slovaca nu este un dialect ceh, ci o limbă aparte? Partidele marxiste au o politică națională, întemeiată pe învățătura clasicilor marxism-leninismului asupra problemei naționale, și ele aplică consecvent și cu fermitate această politică. Iar lingviștilor marxiști nu le este îngăduit să nu cunoască doctrina.

Dar oare concepția, greșită după mine, care a domnit pînă acuma în problema dialectelor romîne este o concepție nepolitică? Nu trebuie să socotim, dimpotrivă,

BDD-A10329 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:43:51 UTC)

că este inspirată de politică, dar de politica promovată în trecut de clasele exploatatoare?

Să presupunem că întreaga Peninsulă Balcanică trece mîine la regimul de democrație populară. Ce se va întîmpla atunci cu aromînii, vor avea ei dreptul să-și învețe la școală limba lor, sau le vom impune manualele de la București? Oricare ar fi răspunsul la această întrebare, el nu poate fi decît un răspuns politic, nu unul genetic sau structural. Dar un marxist nu va putea da decît un singur răspuns: să-și învețe limba lor. Prin urmare aromîna este o limbă. Nu reiau toate argumentele pe care le-am discutat în lucrarea mea citată, pentru că cred că nu mai este nevoie.

BDD-A10329 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.12 (2026-11-05 21:43:51 UTC)